

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه علامه طباطبائی

پردیس آموزشهای نیمه حضوری

پایان نامه کارشناسی ارشد رشته علوم ارتباطات اجتماعی

عنوان:

بررسی نحوه انعکاس مطالب هفته دفاع مقدس در مطبوعات کشور

(تحلیل محتوای پنج روزنامه اطلاعات، کیهان، ایران، همشهری و جمهوری اسلامی)

استاد راهنما:

دکتر عباس اسدی

استاد مشاور:

دکتر محمدرضا رسولی

دانشجو:

فاطمه دشتی

سال تحصیلی ۱۳۹۰-۱۳۹۱

با سپاس فراوان از

- استاد ارجمند جناب آقای دکتر عباس اسدی استاد راهنمای تحقیق

- استاد ارجمند آقای دکتر محمد رضا رسولی استاد مشاور تحقیق

- استاد ارجمند آقای دکتر علی اصغر کیا استاد داور تحقیق

و همه کسانی که در انجام این تحقیق یاریم دادند.

تقدیم به خوبان شاهد، کاتبان رساله عشق و هادیان طریقت نور

و تقدیم به

پدر عزیزم، مشوق همیشگی ام را می گویم،

مادر دلسوزم، آرام همه خستگی هایم،

همسر عزیزم به پاس همه صبر و محبتهایش

فهرست مطالب

فصل اول: کلیات پژوهش.....	۱
۱- مقدمه.....	۲
۱-۱- طرح مسأله.....	۱-۱
۱-۲- ضرورت و اهمیت مسأله.....	۶
۲-۲- اهداف تحقیق.....	۹
۳- سوالات تحقیق.....	۱۷
۳-۱- سوالات اصلی تحقیق.....	۱۸
۳-۲- سوالات فرعی تحقیق.....	۱۹
فصل دوم: مبانی نظری تحقیق.....	۱۹
۱- بخش اول: مقدمه.....	۲۰
۲-۱- مفهوم دفاع مقدس.....	۲۱
۲-۲- تاریخچه دفاع مقدس.....	۲۳
۲-۳- دشمنان منطقه‌ای.....	۲۴

۲۴	۲-۴- جنگ تحمیلی.....
۲۵	۲-۵- موقعیت جمهوری اسلامی ایران در آغاز جنگ.....
۲۹	۲-۶- انگیزه‌های عراق از حمله به ایران.....
۳۰	بخش دوم: روزنامه نگاری بحران.....
۳۳	۱- تعاریف بحران.....
۳۷	۲- نقش رسانه ها در بحران.....
۴۴	بخش سوم: تاریخچه نظریه پردازى درباره رسانه.....
۵۱	۱- نظریه تاثیر قدرتمند رسانه‌ها - نظریه تزریقی.....
۵۲	۲- نظریه تاثیر محدود.....
۵۳	۳- نظریه استفاده و بهره‌مندی.....
۵۳	بخش چهارم: چارچوب نظری تحقیق.....
۵۴	۱- نظریه انگاره سازی.....
۵۷	۲- نظریه برجسته سازی.....
۶۱	۳- مدل نظری تحقیق.....
۶۲	بخش پنجم: پیشینه تحقیق.....
۶۴	بخش ششم: معرفی روزنامه های مورد بررسی.....

خلاصه فصل دوم ۶۷

فصل سوم: روش تحقیق ۶۹

۱- شمای تحقیق ۶۹

۲- تعاریف و متغیرها و مفاهیم تحقیق ۶۹

۳- روش تحقیق ۷۳

۴- تکنیک تحقیق ۷۵

۵- جامعه آماری ۷۵

۶- تکنیکهای آماری ۷۶

۷- روش نمونه گیری ۷۷

۸- سنجش ضریب قابلیت اعتماد ۷۷

فصل چهارم: بررسی یافته ها ۷۸

۱- یافته های توصیفی ۷۹

۲- یافته های تحلیلی ۹۵

فصل پنجم: نتیجه گیری و پیشنهادات ۱۰۸

۱- نتیجه گیری ۱۰۹

۲- محدودیتهای تحقیق ۱۱۰

۳- پیشنهادات ۱۱۲

فهرست منابع و مآخذ ۱۲۳

ضمائم ۱۱۸

۱- دستورالعمل کدگذاری ۱۲۰

۲- قطعهنامه ۵۹۸ ..... ۱۲۱

چکیده

با افزایش شبکه‌های رادیویی و تلویزیونی و وسعت بعد خبری آن‌ها، امروزه روزنامه‌ها باید بتوانند به عنوان مکمل این شبکه‌ها به فعالیت پردازند، یعنی علاوه بر خبررسانی که از وظایف این شبکه‌ها است به تفسیر و تحلیل وقایع نیز پردازد. در واقع وجه تمایز اصلی روزنامه‌ها با دیگر رسانه‌ها را نیز باید در همین مسئله جستجو کرد.

بررسی مطالب غیرخبری روزنامه‌ها از جمله سرمقاله‌ها، یادداشت‌ها، تفسیرها و تحلیل‌ها؛ می‌تواند نشان دهد که روزنامه‌ها تا چه اندازه در این راه گام برداشته‌اند. البته فقط تمایل مسئولان مطبوعات به این مسئله نمی‌تواند کافی باشد بلکه شرایط مختلف اجتماعی، فرهنگی و سیاسی جامعه نیز می‌تواند در آن تاثیر بگذارد.

در این تحقیق تلاش شده است تا ضمن تحلیل محتوای مطالب غیرخبری (سرمقاله‌ها، یادداشت‌ها، تفسیرها و تحلیل‌ها) پنج روزنامه کیهان، اطلاعات، ایران، همشهری و جمهوری اسلامی تصویری از چارچوب محتوای مطالب دفاع مقدس آن‌ها مشخص گردد که روزنامه‌ها تا چه اندازه به انعکاس مطالب دفاع مقدس پرداخته‌اند.

هدف این تحقیق، پی بردن به این مسئله است که روزنامه‌ها تا چه اندازه توانسته‌اند در دهه ۷۰ و ۸۰ به انعکاس مطالب در هفته دفاع مقدس پردازند به عبارت دیگر در مقطع ۱۳۷۰ و ۱۳۸۰ که شرایط فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و سیاسی متفاوتی بر کشور حاکم بوده است، این شرایط متفاوت تا چه اندازه بر محتوای این نوع مطالب تاثیر گذاشته است.

در این تحقیق از میان روزنامه‌ها، پنج روزنامه سراسری کیهان، اطلاعات، ایران، همشهری و جمهوری اسلامی به عنوان موارد مورد بررسی تحقیق انتخاب شده‌اند تا مشخص شود با وجود مشابهت‌هایی که در ساختار آن‌ها و به خصوص وابستگی این روزنامه‌ها به ارگان‌های دولتی وجود دارد، آیا شرایط فرهنگی، سیاسی، اجتماعی و اقتصادی حاکم بر کشور بر خط و مشی این روزنامه‌ها تاثیر یکسان داشته است یا خیر.

در این در مجموع ۳۵۱ مطلب غیرخبر شامل ۱۸۱ مطلب در دهه ۱۳۷۰ و ۱۷۰ مطلب در دهه ۱۳۸۰ از نظر موضوع، سبک مطلب، تیتراژ در صفحه اول، ارزش خبری در تیتراژ، جهت گیری مطلب، عکس، کدگذاری و بررسی شده است.

بیشتر مطالب روزنامه‌های مورد بررسی در این تحقیق به صورت "خبر" ارائه شده‌اند. به طوری که ۴۵/۳ درصد را به خود اختصاص داده است.

بیشترین موضوعی که به آن در اخبار پرداخته شده، ارزش‌های معنوی دفاع مقدس است با فراوانی ۱۰۲ مطلب که در ۲۹/۱ درصد مطالب به آن اشاره است.

کلید واژه ها: مطبوعات، تحلیل محتوا، برجسته سازی خبر، هفته دفاع مقدس

فصل اول

کلیات پژوهش

۱- مقدمه:

جنگ ایران و عراق، حادثه تاریخی تعیین کننده و سرنوشت سازی است که در بستر مجموعه ای از عوامل و زمینه های متفاوت شکل گرفت. این نبرد از تاریخ ۳۱ شهریور سال ۱۳۵۹ با تجاوز عراق علیه ایران آغاز شد و گمان می رفت در تاریخ ۲۹ مرداد سال ۱۳۶۷ پس از پذیرش قطعنامه ۵۹۸ از سوی جمهوری اسلامی ایران در ۲۷ تیر ۱۳۶۷، به پایان برسد، لیکن شرایط به گونه ای رقم خورد که در اوایل مردادماه سال ۱۳۶۷ حکام بغداد دستور حمله مجددی را به خاک ایران صادر کردند که مقاومت و پایداری مردم و نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران حرکت ماشین نظامی عراق را متوقف کرد و سپس آنها را تا مرزهای بین المللی عقب راند.

این دفاع همه جانبه ملت غیور ایران اسلامی، علی رقم تمامی برجستگی ها و ویژگی های منحصر به فرد گاهی به بوته فراموشی سپرده شد و آنچنان که باید مورد توجه قرار نگرفت و روز به روز مظلومیت خالقان دفاع مقدس و مروجان ارزش های جاودانی آن دوران شکوهمند بیشتر شد. در این میان یکی از مراکز مهم رسانه، مطبوعات بود که می توانست نقش آفرینی مناسبی در خصوص ترویج دفاع مقدس داشته باشد.

نقش مطبوعات در دوران دفاع مقدس در ایجاد روحیه امید و نشاط، متبلور کردن غرور ملی، ایجاد خودباوری و اعتماد به نفس و خنثی کردن تدابیر تبلیغاتی و افشای ترفندهای تبلیغاتی دشمنان در دوره دفاع مقدس افتخار آمیز بود. مطبوعات با دیدبانی دقیق زرادخانه های رسانه ای دشمن و رصد کردن اظهارات و مواضع حامیان رژیم بعثی و هشیار ساختن مردم از طریق واکنش های به موقع، نقشی تاثیر گذار در عرصه فعالیت های رسانه ای دوران دفاع مقدس انجام دادند

مطبوعات برغم اینکه در دوران دفاع مقدس تجربه نوینی از فعالیت در سال های پس از انقلاب اسلامی را طی میکردند و از لحاظ برخوردار بودن از نیروهای حرفه ای در تنگنا قرار داشتند با اینحال تلاش های ارزشمندی را در تهیه و گردآوری اطلاعات و اخبار مربوط به جنگ انجام دادند که امروزه هریک از آن اسناد برگ زرینی از تاریخ این کشور محسوب می شوند.

مطبوعات زمینه بسیار خوبی دارند تا از طریق آنها مردم را با حماسه‌ها و تلاش‌هایی که در طول ۸ سال دفاع مقدس به وقوع پیوست آشنا شوند. مهمترین موضوعی که باید مورد توجه رسانه قرار گیرد شناخت درست و کامل از حماسه‌ها و اتفاقاتی که در جریان دفاع مقدس ایجاد شد که اگر این شناخت حاصل شود انعکاس فرهنگ دفاع مقدس با کم‌ترین مشکلی روبه‌رو خواهد شد.

مطبوعات از نخستین رسانه‌های جمعی جهان محسوب می‌گردد، علی‌رغم پیشرفت شگرف در عرصه الکترونیک و رشد عظیم کمی و کیفی رسانه‌های الکترونیکی که امواجشان مرزهای جغرافیایی و ایدئولوژیک را در سراسر جهان درنوردیده و تمامی انسانها را بدون توجه به نژاد، مذهب، ملیت و ... بهم مربوط ساخته، هم‌چنان از اهمیت و ارزش بسیاری برخوردارند.

در حالی که مطالعه مطبوعات در جهان پیشرفته و فراصنعتی بعنوان شاخصی در رشد فردی و اجتماعی افراد جامعه محسوب می‌گردد. (آلبر، ۱۳۶۸، ص ۱) بسیاری از کشورهای جهان سوم و بویژه کشورمان ایران، تا نایل به چنین مرحله‌ای همچنان نیازمند تجربیات، تلاش‌ها و تحولات بسیار بویژه رعایت اصول حرفه روزنامه نگاری می‌باشند. (نعیم بدیعی، ۱۳۷۱، ص ۳۲) با وجود همه کاستی و نارسایی‌هایی که در عرصه مطبوعات و رسانه‌های جمعی ایران به چشم می‌خورد. (معتد نژاد و بدیعی، ۱۳۶۹، ص ۲۲) این رسانه‌ها و بویژه مطبوعات کمابیش وابستگی‌هایی را در جامعه نسبت به خود بوجود آورده‌اند. بسیار کسانی هستند که نیازمندی‌های اطلاعاتی خود را از درون همین روزنامه‌ها جستجو میکنند و بنابراین مطالعه و بررسی در باره نقش‌ها و کارکردهای اجتماعی این وسایل می‌تواند زمینه ساز بهره‌مندی بیشتر آنان شود.

این تحقیق، می‌کوشد راه کارها و رهیافتهایی را جهت تدوین یک نظام ارتباطی کارآمد و موثر بدست آورد و به بازاندیشی درخصوص سیاست‌ها و برنامه‌های کنونی مطبوعات ایران پردازد و راهبردهایی را به هدف توسعه اجتماعی، سیاسی و فرهنگی جامعه ارائه کند تا بتوان ارزشهای دفاع مقدس را به نسل‌های آینده منتقل کرد.

۱-۱- طرح مسئله:

وقوع انقلاب اسلامی یکی از مهمترین تحولات اجتماعی و سیاسی بود که در قرن معاصر اتفاق افتاد. این حادثه پیام آور خیزش و بیداری ملت ها و مبارزه علیه قدرتهای استعمارگر بود؛ تا این که در شهریور ۱۳۵۹ با اشغال رسمی مناطقی از کشور توسط رژیم بعثی عراق جنگ تحمیلی علیه ما آغاز شد. ملت ایران در جنگ تحمیلی، حماسه های بی نظیری را خلق کرد.

مطبوعات به ویژه روزنامه های کثیرالانتشار و سراسری در دفاع مقدس از جایگاه و نقش موثری برخوردار بودند. انعکاس حماسه آفرینی و پیروزی های رزمندگان اسلام و جبهه های جنگ، تجزیه و تحلیل و افشاء اهداف تبلیغات و عملیات روانی دشمن، تقویت اعتماد و همبستگی مردم به نظام و اهداف سیاست های کشور در دفاع مقدس و تجلیل از شهداء رزمندگان و ایثارگران و ... بخشی از محورهای تبلیغی مطبوعات در زمان جنگ به شمار می آید. عکاسان و خبرنگاران مطبوعات با حضور خود در جبهه های جنگ به ویژه در زمان عملیات های رزمندگان اسلام نقش قابل توجهی در پوشش اخبار جنگ داشتند.

اما به نظر می رسد امروزه با گذشت چندین سال از پایان جنگ تحمیلی، تغییر شرایط حاکم بر جامعه، تحولات سیاسی، اقتصادی و اجتماعی و حضور نسل جدید، رویکرد جدید به جنگ در چارچوب گفتمان انتقادی، نبود تصویری روشن از دوران پیروزی انقلاب و دفاع مقدس و شرایط حاکم بر جامعه آن روز در نزد نسل جوان کنونی، بی اعتنایی به ارزش های دفاع مقدس و رشادت جانبازان و رزمندگان تا به آن حد رسیده که نگاه های تحقیرآمیز جانسین نگاه های تحسین آمیز گذشته شده، و عده ای با بی اعتنایی و سُخره از رزمندگان مقاومت عبور می کنند.

و به نظر می رسد می توان گفت، هر چه از سال های دفاع مقدس فاصله گرفته می شود، دفاع هشت ساله؛ با خطر کم رنگ شدن قداست روبروست؛ که برای جبران آن باید کارهای زیادی انجام داد، از جمله آن به بررسی و شناسایی فعالیت مطبوعات در انعکاس دفاع مقدس پرداخت تا به شناخت واقع بینانه از آنچه در مطبوعات تصویر می شود رسید.

اهمیت و نقش رسانه ها و خصوصاً مطبوعات به عنوان جهت دهنده افکار عمومی در رشد یا امحاء این فرهنگ بر کسی پوشیده نیست. محقق با هدف ارائه دلایل علمی بر این است تا تصمیم گیران اتاق فکر نسبت به این گنج عظیم معنوی رویکرد مثبت و جدی در عرصه قدرت رسانه ای از خود به نمایش بگذارند. بنابراین محقق در این تحقیق برآن است تا این موضوع را بررسی نماید که نحوه انعکاس مطالب هفته دفاع مقدس در مطبوعات کشور چگونه بوده است؟

۱- روزنامه های مورد بررسی تا چه اندازه به بازتاب اخبار و رویدادهای مربوط به دفاع مقدس می پردازند؟

۲- آیا فاصله گرفتن از سال های دفاع مقدس در انعکاس مطالب توسط روزنامه ها تاثیر داشته است یا خیر و اگر تاثیر گذار بوده در این دو دهه با توجه به فراز و نشیب های سیاسی جامعه ما چگونه بوده است؟

۱-۲ - اهمیت و ضرورت تحقیق

اینک در دهه سوم انقلاب هستیم، توسعه مطبوعات و رسانه‌ها و گسترش سرعت در عرصه‌های ارتباطی هر لحظه بر تاثیر مردم و افراد جامعه در تغییرات زندگی اجتماعی می‌افزاید و این تاثیر به صورت مستقیم و غیرمستقیم تمامی حوزه‌های سیاسی اقتصادی امنیتی و فرهنگی جامعه را تحت تاثیر قرار می‌دهد.

هرچه از زمان وقوع جنگ ایران و عراق فاصله بیش‌تر می‌شود و هر چه تعداد کسانی که به دلیل کمی سن در آن زمان، شاهد این جریان نبوده یا آن را درک نکرده‌اند، بیش‌تر می‌شود و هرچه درباره این واقعه سوالات بیش‌تری مطرح می‌گردد، ضرورت بررسی عملکرد مطبوعات و رسانه‌ها و بررسی نحوه انعکاس مطالب دفاع مقدس ضروری‌تر به نظر می‌رسد.

فرهنگ دفاع مقدس، ایثار و شهادت از جمله حوزه‌های مورد توجه و اساسی در جامعه ایران است که به دلیل نقش و کارکرد ویژه دین در آن نمود و گستره و خاص در رسانه‌های جمعی و مطبوعاتی دارد. بنابراین شناسایی فعالیت‌های رسانه‌ها و مطبوعات در این حوزه ضروری به نظر می‌رسد تا ضمن شناخت واقع بینانه از آنچه در آن تصویر می‌شود،

اولاً سازمان‌ها و نهادهای متولی دفاع مقدس، ایثار و شهادت به شناسایی قوت و ضعف خود بپردازند

ثانیاً به شناسایی عرصه‌ها و مبادی که تا کنون مطبوعات در آن وارد نشده‌اند، توجه گردد.

چرا که فرهنگ ایثار و شهادت با همه توجهات صورت گرفته در خوشبینانه‌ترین نگاه با غفلت دوستان و هوشیاری دشمنان کمرنگ شده و آرام آرام می‌رود تا به ورطه فراموشی سپرده شود.

با توجه به مطالب مطرح شده مهمترین دلایلی که پرداختن به نحوه انعکاس مطالب هفته دفاع مقدس در مطبوعات را ایجاب می‌کند از این قرار است:

پژوهش‌های مطبوعاتی در کشور با موضوع ((انعکاس مطالب هفته دفاع مقدس)) تا کنون صورت نگرفته است.

با توجه به جدید بودن موضوع ایجاب می‌کند این کار تحقیقاتی صورت گیرد.

۲- اهداف تحقیق:

مطبوعات در شکل‌گیری افکار عمومی مردم یک کشور نقش به‌سزایی دارند. با توجه به نقش تاریخی مطبوعات در جنبش‌ها و انقلاب‌های گذشته مانند انقلاب مشروطیت و اهمیت آنها در دیپلماسی رسانه‌ای بین کشورها، مطالعه نحوه انعکاس مطالب هفته دفاع مقدس در مطبوعات کشور امری ضروری به نظر می‌رسد. چرا که هریک از این مطبوعات نماینده عقیده، مرام و مسلک گرایش‌های مختلف سیاسی می‌باشند و دیدگاه‌های گردانندگان آنها را بازتاب می‌دهند.

اهمیت و نقش رسانه‌ها و خصوصاً مطبوعات به عنوان جهت‌دهنده افکار عمومی در رشد یا امحاء این فرهنگ بر کسی پوشیده نیست. بر همین اساس هدف اصلی از انجام این پژوهش بررسی نحوه انعکاس مطالب هفته دفاع مقدس در مطبوعات (پنج روزنامه مورد بررسی) و همچنین مقایسه مطبوعات در چگونگی انعکاس مطالب هفته دفاع مقدس مد نظر می‌باشد.

هدف اصلی این تحقیق بررسی نحوه انعکاس مطالب هفته دفاع مقدس در مطبوعات کشور در دهه‌های ۷۰ و ۸۰ می‌باشد. به بیان دیگر، در این پژوهش این نکته را مورد مطالعه قرار می‌دهیم که آیا موضع‌گیری‌های سیاسی روزنامه در نحوه انعکاس مطالب هفته دفاع مقدس دخالت دارد و یا به عبارت دیگر انعکاس مطالب مربوط به دفاع مقدس با جهت‌گیری خاص همراه می‌باشد.

۳- سوالات و فرضیه‌های تحقیق:

۳-۱- سوالات تحقیق:

۳-۱-۱- سوالات اصلی تحقیق:

آیا در نحوه انعکاس مطالب مربوط به دفاع مقدس در پنج روزنامه مورد بررسی تفاوت وجود دارد؟

۳-۱-۲- سوالات فرعی تحقیق:

- ۱- آیا بین محتوای مطالب روزنامه‌های مورد بررسی در انعکاس مطالب مربوط به دفاع مقدس تفاوت وجود دارد؟
- ۲- آیا بین شیوه ارائه مطلب در انعکاس مطالب مربوط به دفاع مقدس در روزنامه‌های مورد بررسی تفاوت وجود دارد؟
- ۳- آیا بین نام منبع در ارائه مطالب مربوط به دفاع مقدس در روزنامه‌های مورد بررسی تفاوت وجود دارد؟
- ۴- آیا بین محتوای عکس‌های ارائه شده در مطالب مربوط به دفاع مقدس در روزنامه‌های مورد بررسی تفاوت وجود دارد؟
- ۵- آیا بین روزنامه‌های مورد بررسی در رابطه با بهره‌گیری از تیترهای مطالب مربوط به دفاع مقدس در صفحات اول تفاوت وجود دارد؟
- ۶- آیا بین نوع جهت‌گیری در تیتر در ارائه مطالب مربوط به دفاع مقدس در روزنامه‌های مورد بررسی تفاوت وجود دارد؟
- ۷- آیا بین روزنامه‌های مورد بررسی از نظر بهره‌گیری از عکس در ارائه مطالب مربوط به دفاع مقدس تفاوت وجود دارد؟
- ۸- آیا به مطالب دفاع مقدس در صفحه اول روزنامه‌های مورد بررسی در دهه ۷۰ و ۸۰ اشاره شده است؟
- ۹- آیا بین نوع مطالب ارائه شده در هفته دفاع مقدس در روزنامه‌های مورد بررسی در دهه ۷۰ و ۸۰ تفاوتی وجود دارد؟
- ۱۰- آیا در روزنامه‌های مورد بررسی بین فراوانی انعکاس مطالب هفته دفاع مقدس در دهه ۷۰ و ۸۰ تفاوت وجود دارد؟

فصل دوم

مبانی نظری تحقیق

فصل دوم این تحقیق به شش بخش تقسیم شده است که محقق در بخش اول به مقدمه‌ای درباره مفهوم دفاع مقدس، تاریخچه دفاع مقدس، دشمنان منطقه ای، جنگ تحمیلی، موقعیت جمهوری اسلامی در آغاز جنگ اشاره دارد. در بخش دوم محقق به روزنامه‌نگاری بحران و نقش رسانه‌ها در بحران اشاره دارد؛ در بخش سوم تاریخچه نظریه پردازی درباره رسانه‌ها می‌پردازد، بخش چهارم به مبانی نظری تحقیق از جمله، نظریه برجسته سازی و انگاره سازی پرداخته و در بخش پنجم به پیشینه تحقیق اشاره و در بخش پایانی به معرفی روزنامه‌های مورد بررسی اشاره شده است.

بخش اول: مقدمه

جنگ عراق با ایران که در ایران با نام‌های «دفاع مقدس»، «جنگ تحمیلی»، و «جنگ هشت ساله»، و نزد اعراب با نام‌های «قادسیه صدام» و «جنگ اول خلیج» به عربی *قادیسیه صدام*، «حرب الخلیج الأولى» شناخته می‌شود، طولانی‌ترین نبرد کلاسیک در قرن بیستم و دومین جنگ طولانی این قرن پس از جنگ ویتنام بود.

در ۲۲ سپتامبر ۱۹۸۰ (۳۱ شهریور ۱۳۵۹) درگیری‌های پراکنده مرزی دو کشور با یورش همزمان نیروی هوایی عراق به ده فرودگاه نظامی و غیرنظامی ایران و تهاجم نیروی زمینی این کشور در تمام مرزها به یک جنگ تمام عیار تبدیل شد. پیش از آغاز جنگ روابط دو کشور به شدت تیره شده بود که خصومت شخصی صدام حسین و روح‌الله خمینی رهبران دو کشور و مهمتر از آن جاه‌طلبی‌های سیاسی، و اختلافات مرزی و ایدئولوژیکی دو کشور دلایل اصلی آن بودند. این جنگ در نهایت پس از حدود ۸ سال در مرداد ۱۳۶۷ با قبول آتش‌بس از سوی دو طرف خاتمه یافت.

مبادله اسیران جنگی بین دو کشور از سال ۱۳۶۹ آغاز شد. ایران آخرین گروه از اسرای جنگی عراقی را در سال ۱۳۸۱ به عراق تحویل داد.